

Prof. dr. sc. Vlado Leko

Doc. dr. sc. Alen Stojanović

SEKTORSKA I NAMJENSKA STRUKTURA BANKOVNIH KREDITA

SECTOR AND PURPOSE STRUCTURE OF BANK LOANS

SAŽETAK: U posljednjih tridesetak godina poslovanje banaka značajno se izmijenilo. Bit je tih promjena u preoblikovanju tradicionalnih banaka od depozitno-kreditnih institucija, u institucije „potpune financijske usluge“ koje pružaju i mnoge nebankovne financijske usluge. Unatoč tome, u većini zemalja najvažnija imovina banaka još uvijek su potraživanja po odobrenim kreditima, a kreditna politika je najvažnija odrednica njihova poslovanja.

Važne promjene zamjećuju se i u kreditnoj politici banaka. Dok su banke u prošlosti u svojim kreditnim plasmanima najčešće zanemarivale stanovništvo u korist poduzeća, posljednjih je godina evidentan suprotan trend zbog pojačane konkurencije na tržištu, slabosti u gospodarstvu, manjih rizika i većih prinosa na odobrene kredite stanovništvu.

U radu se analiziraju značenje i struktura kreditne aktive banaka u EU, SAD-u i Japanu te se uspoređuje s Hrvatskom. Rezultati istraživanja potvrđuju dominantno značenje kreditne aktive u bilancama banaka u svim promatranim zemljama, sličnosti u sektorskoj strukturi kredita, ali i značajne razlike u namjenskoj strukturi kredita odobrenih stanovništvu.

KLJUČNE RIJEČI: banke, kreditna aktiva, sektorska struktura, namjene, stanovništvo.

ABSTRACT: Over the last thirty years banking industry has changed significantly. The major change was transformation of traditional banks as deposit and credit institutions into institutions of “full financial services” which also provide many non-banking financial services. In spite of this, in most countries the most important bank’s assets are still receivables from granted loans and credit policy is in the focus of their business.

Important changes are also evident in the bank’s credit policy. In the past, banks tended to give advantage to corporate over household sector in their credit policy, but over the last years, due to increased market competition, weaknesses in the economy, smaller risks and higher profits from credits granted to households, the trend shows just the opposite.

This paper analyses the importance and structure of bank loan portfolio in the EU, the USA, and Japan in comparison to those in Croatia. Research confirms the dominance of loan portfolio in the balance sheets of banks in these countries, similarities in their sector structure, but also significant differences in the purpose structure of loans to household sector.

KEY WORDS: bank, bank loan portfolio, sector structure, purposes, household sector.

1. UVOD

Poslovne se banke najčešće definiraju prema karakterističnim aktivnostima kao institucije koje primaju novčane depozite od najšire javnosti, istodobno odobravaju kredite i obavljaju plaćanja.

Kreiranje obveza primanjem novčanih depozita i sekundarna emisija novca odobravanjem kredita njihova je najvažnija posebna karakteristika koja predstavlja liniju razgraničenja između banaka (ili nešto šire "kreditnih institucija" u EU) i svih drugih financijskih institucija.

Depozitno je poslovanje njihova posebna povlastica, ali odobravanje kredita to nije, jer kredite smiju odobravati i sve druge financijske institucije pa i poslovna poduzeća. Unatoč tome, banke su i kreditna poduzeća jer kredite odobravaju stalno, a ne povremeno, čine to profesionalno i simultano s primanjem depozita. Da bi imala status banke pravna osoba, tehnički gledajući, mora obavljati i depozitne i kreditne poslove.

U posljednjih dvadesetak godina banke su se preoblikovale od isključivo depozitno-kreditnih institucija u složene financijske konglomerate i institucije "potpune financijske usluge",¹ jer im je deregulacijom, uz tradicionalne bankovne poslove, dopušteno pružati i druge, samo bankama bliske, komplementarne ili pomoćne financijske usluge. Unatoč takvom razvoju, odobreni krediti su i dalje najvažnija imovina banaka, kamatni prihodi još su uvijek viši od nekamatnih, a bankovni su krediti svuda u svijetu najvažniji izvor eksternog financiranja poslovnih poduzeća i stanovništva.

2. ZNAČENJE KREDITA U POSLOVANJU BANAKA

Odobravanje kredita, za razliku primjerice od ulaganja u vrijednosne papire, uvijek predstavlja dvostrani, personalizirani odnos između banke i kreditnog dužnika, zahtijeva visokostručna znanja, složene ekspertize i stalno praćenje kredita. Krediti nose najviše prihoda, ali i najviše rizika. Propadanja banaka najčešće su povezana s lošim kreditnim politikama i lošim kreditnim portfeljem.

¹ Engl. *full service bank/financial institution*

Zbog takve važnosti kredita upravljanje se bankama često pojednostavljuje i definira kao vještina „komponiranja“ aktive ili, još uže, kao sposobnost strukturiranja zdravog kreditnog portfelja banke.

Udjel kredita u aktivi imovinske bilance banaka i struktura kredita ovise o brojnim čimbenicima, kao što su razvijenost financijskog sustava i postojanje nebankovne konkurencije, struktura privrede i potrebe tržišta na kojem banka djeluje, regulatorne odredbe, razina rizika u okruženju, veličina banke, sklonost starijeg menadžmenta i sl. Strukturiranje (kreditne) aktive izravno utječe na račun dobiti i gubitka, a odlučivanje o kreditima najuže je povezano s kontrolom rizika, što je u srži upravljanja bankama.

U portfolio pristupu analizi banaka uobičajeno se podrazumijeva da krediti čine oko 60% njihove aktive dok preostalih 40% predstavljaju nekreditna ulaganja, od čega najveći dio služi kao ročni, sigurnosni i likviditetni kontrabalans profitabilnim, ali visokorizičnim i najčešće nelikvidnim kreditima. Takva su primjerice ulaganja u državne i agencijske zadužnice, gotovina, držanje rezervi kod središnje banke ili devizna potraživanja. Ulaganja banaka u materijalnu imovinu su minimalna, unatoč raširenom mišljenju laičke javnosti, jer banke drže onaj minimum materijalne imovine koji im omogućuje uspješno trgovanje financijskom imovinom. Jednako tako banke malo ulažu u dionice ili u udjele u trgovačkim društvima, posebno ako se izuzmu ulaganja u njima podređene financijske institucije.

Najvažniji izvor financiranja kreditne aktivnosti banaka i drugih oblika ulaganja u prvom su redu prikupljeni depoziti, među kojima su najvažnija sredstva na transakcijskim i posebno na štednim računima stanovništva, dok depoziti drugih sektora i drugi oblici zaduživanja imaju puno manje značenje.

Neujednačeno statističko praćenje i iskazivanje veličine iznosa odobrenih kredita po raznim sektorima i namjenama otežava međunarodne usporedbe, ali raspoloživi podatci ipak omogućuju važne zaključke o značenju kreditne aktive u poslovanju banaka, o njihovoj sektorskoj i namjenskoj strukturi.²

Tablica 1. pokazuje da su odobreni krediti daleko najvažnija vrsta plasmana banaka u SAD-u. Potkraj 2005. godine ova su potraživanja iznosila 58,8% njihove ukupne aktive. Druga su po značenju ulaganja u zadužnice (17,2%), dok su ulaganja u dionice, zbog poznate desetljetne zabrane ovakvih ulaganja iz Glass-Steagall zakona (1933.) činile svega 0,1% njihove ukupne aktive. Podatci potvrđuju i prije iznesenu tvrdnju o minimalnom značenju materijalne imovine u ukupnoj aktivi banaka. Ova ulaganja činila su tijekom prikazanog petogodišnjeg razdoblja između 1,1% i 1,2% njihovih ukupnih ulaganja.

Za usporedbu, iste 2005. godine u japanskim bankama odobreni krediti činili su nešto manje, ali još uvijek prevladavajućih 55,4% ukupnih plasmana banaka, ulaganja u zadužnice 20,7%, a dionice i udjeli 9,3%./1/

² O tom problemu više u *Comparability of statistics for the euro area, the United States and Japan*, Monthly Bulletin, ESB, br. 4/2005., str. 61

Tablica 1.: Struktura aktive banaka u SAD-u

	U milijardama USD									
	2001.		2002.		2003.		2004.		2005.	
	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
AKTIVA	6.552	100,0	7.077	100,0	7.601	100,0	8.413	100,0	9.040	100,0
Gotovina i depoziti	390	6,0	384	5,4	387	5,1	388	4,6	400	4,4
Zadužnice	1.152	17,6	1.312	18,5	1.440	18,9	1.536	18,3	1.559	17,2
Dionice i udjeli	21	0,3	23	0,3	16	0,2	15	0,2	13	0,1
Federalni fondovi i REPO sporazumi	318	4,8	312	4,4	332	4,4	385	4,6	444	4,9
Kredit*	3.812	58,2	4.079	57,6	4.352	57,2	4.831	57,4	5.312	58,8
Aktiva raspoloživa za trgovanje	303	4,6	397	5,6	449	5,9	504	6,0	499	5,5
Fiksna aktiva	80	1,2	84	1,2	88	1,2	91	1,1	96	1,1
Ostala aktiva	476	7,3	486	6,9	538	7,1	664	7,9	718	7,9

* Statistika banaka u SAD-u uz kredite obuhvaća i leasing potraživanja banaka.

Izvor: Priređeno prema „Historical Statistics on Banking“, FDIC, 2006.

Značenje kredita u strukturi ukupne aktive *kreditnih institucija* eurozone veće je nego u dvije prethodne promatrane zemlje. Konsolidirani podaci iz tablice 2. pokazuju da su 2005. krediti eurorezidentima činili čak 60,1% njihove ukupne aktive, ulaganja u zadužnice eurorezidenata 13,3%, dionice i udjeli ponovno ne posebno značajnih 4,5%, a fiksna aktiva zanemarivih 0,7%. Kako „inozemna aktiva“ čak 14,8% (2005.) uglavnom skriva kredite odobrene inozemstvu, udjel kreditne aktive je značajno viši.

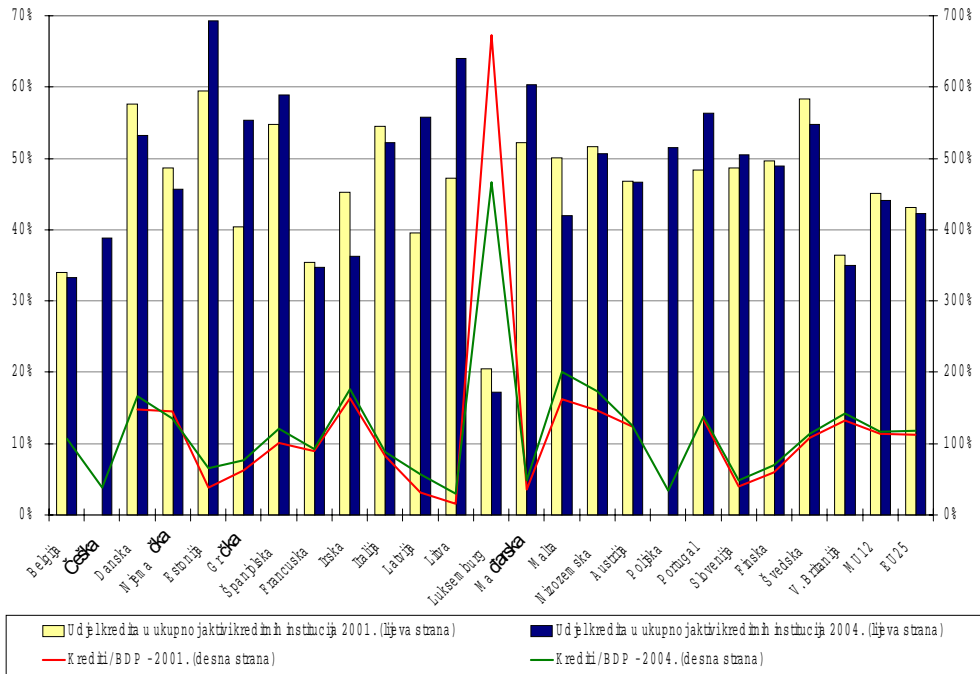
Tablica 2.: Struktura aktive kreditnih institucija u eurozoni

	U milijardama eura									
	2001.		2002.		2003.		2004.		2005.	
	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
AKTIVA	17.621	100,0	18.115	100,0	18.884	100,0	20.426	100,0	22.660	100,0
Kredit eurorezidentima	11.070	62,8	11.542	63,7	12.017	63,6	12.744	62,4	13.617	60,1
Zadužnice eurorezidenata	2.244	12,7	2.302	12,7	2.475	13,1	2.717	13,3	3.007	13,3
Udjeli u MMMF	11	0,1	19	0,1	18	0,1	21	0,1	20	0,1
Dionice i udjeli	809	4,6	827	4,6	894	4,7	940	4,6	1.002	4,4
Inozemna aktiva	2.218	12,6	2.241	12,3	2.297	12,2	2.637	12,9	3.343	14,8
Fiksna aktiva	168	1,0	168	0,9	162	0,9	160	0,8	166	0,7
Ostala aktiva	1.101	6,2	1.016	5,6	1.021	5,4	1.207	5,9	1.525	6,7

Izvor: Priređeno prema „Monetary statistics“, ESB, lipanj 2006.

Uvid u bilance kreditnih institucija pojedinih zemalja Europske unije ukazuje na značajne razlike među njima. Tako su 2001. godine ukupni krediti nefinancijskom sektoru, uključujući i nekreditne („financijske“) institucije, činili 59,5% ukupne aktive kreditnih institucija u Estoniji, 58,4% u Švedskoj, 57,6% u Danskoj, ali samo 35,5% u Francuskoj, 33,9% u Belgiji i svega 20,5% u Luksemburgu.

Grafikon 1.: Udjel kredita u aktivi kreditnih institucija i u BDP-u članica Europske unije (%)

Izvor: Priredeno prema „EU Banking Structures“, ESB, listopad 2005.

Izuzmu li se Grčka, Španjolska, Portugal i novoprimitelne bivše tranzicijske zemlje, udjel kredita u ukupnoj aktivnosti kreditnih institucija u 2004. godini bio je još manji. Naime, primjetno je smanjivanje relativnog značenja kreditne aktive u strukturi ukupnih plasmana kreditnih institucija većine zemalja EU, što se posebno odnosi na zemlje s najrazvijenijim financijskim sektorima, dok je njihov udjel značajno porastao u novoprimitelnim tranzicijskim zemljama. Godine 2004. najveći udjel kredita u ukupnoj aktivnosti kreditnih institucija zabilježen je u Estoniji (69,3%), Litvi (64%) i Mađarskoj (60,3%), a najmanji u Francuskoj (34,7%), Belgiji (33,3%) i Luksemburgu (17,3%). Razlike u godišnjim stopama rasta kreditne aktive među EU zemljama bile su prisutne i u 2005. godini. Tako je godišnja stopa rasta kredita odobrenih privatnom sektoru u 2005. godini u zemljama eurozone iznosila prosječnih 8,4%, dok je u Slovačkoj ona bila 21,7%, u Sloveniji 21,9%, Češkoj 24,4%, Estoniji 35,4%, Litvi 40,2%, a u Latviji čak 48,0%.

Uspoređuje li se veličina kreditne aktive s BDP-om pojedinih zemalja Europske unije, razlike su još veće, naročito ako se uzme u obzir razlika između zemalja euro zone i 8 novoprimaljenih članica. Tako su 2004. godine odobreni krediti kreditnih institucija činili čak 467,3% BDP-a u Luksemburgu, 200% na Malti, 174,1% Nizozemskoj, 166% Danskoj, ali svega 48,5% u Mađarskoj, 38,9% Češkoj, 34,8% Poljskoj i 30,4% u Litvi.

Raspoloživi podatci potvrđuju i spomenutu pretpostavku o depozitima kao najvažnijem izvoru financiranja kreditne aktivnosti banaka u svim zemljama. Potkraj 2005. godine depoziti su predstavljali čak 67,1% ukupne pasive banaka u SAD-u i 67,9% pasive banaka u Japanu.³ Iako je njihovo značenje u Europskoj uniji manje, oni ipak dominiraju u pasivi banaka. Tako su 2004. godine depoziti činili prosječnih 40,5% ukupne pasive banaka u zemljama eurozone (45,5% u preostalim zemljama Europske unije – EU13), dok su obveze prema drugim kreditnim institucijama iznosile visokih 22,1% (10,9%, EU13), a izdane vlastite zadužnice 21,3% (20,6%, EU13). Usporedba po zemljama opet ukazuje na značajne razlike i u ovom segmentu poslovanja banaka zemalja Europske unije. Iste godine depoziti su imali najveće značenje u pasivi banaka na Cipru (82,1%), u Grčkoj (68,9%), Poljskoj (68,1%) i u Slovačkoj (66,6%), a najmanje u Njemačkoj (35,1%), Francuskoj (30,9%), Švedskoj (28,7%), Irskoj (28,6%) i Danskoj (23,2%)./8, str. 55-56/

Veličina banaka također utječe na njihovu sklonost kreditiranju. Dostupni podatci pokazuju da su manje banke općenito sklonije kreditiranju od velikih. Tablica 3. pokazuje da su odobreni krediti 2005. predstavljali 57,6% ukupne aktive velikih banaka, 61,4% malih ali čak 67,3% ukupne aktive banaka srednje veličine u SAD-u. Slično tome, kreditna aktiva više se financira iz depozitnih izvora u malim nego u velikim bankama. Udjel depozita u pasivi najmanji je kod velikih banaka (65%), znatno veći kod banaka srednje veličine (81,3%), a najveći je kod malih banaka (83,1%)./12/

Tablica 3.: Struktura aktive prema veličini banaka u SAD-u, 2005.

	Banke ukupno	U postotcima		
		Male	Srednje	Velike
Gotovina i depoziti	4,4	5,2	4,0	4,5
Zadužnice	17,2	23,6	20,1	16,7
Dionice	0,1	0,2	0,2	0,1
Federalni fondovi i REPO sporazumi	4,9	5,0	3,0	5,2
Krediti	58,8	61,4	67,3	57,6
Aktiva raspoloživa za trgovanje	5,5	0,0	0,0	6,3
Fiksna aktiva	1,1	2,0	2,0	0,9
Ostala aktiva	8,0	2,6	3,4	8,7

Izvor: Priredeno prema „EU Banking Structures“, ESB, listopad 2005.

³ Priredeno prema FDIC, *Statistics on Banking*, 2006., BOJ, *Flow of Funds*, Research and Statistics Department, 2006.

Tablica 4.: Struktura aktive prema veličini banaka u eurozoni, 2004.

	U postocima			
	Banke ukupno	Male	Srednje	Velike
Gotovina i depoziti	1,3	1,9	1,4	1,2
Kratkoročna potraživanja od države	1,7	3,1	2,1	1,4
Krediti kreditnim institucijama	16,5	12,6	14,0	17,7
Zadužnice	20,5	13,5	13,5	23,5
Dionice i udjeli	3,4	5,3	4,0	3,0
Krediti nefinancijskom sektoru	48,3	57,2	58,6	43,9
Fiksna aktiva	1,3	1,8	1,5	1,2
Ostala aktiva	7,1	2,5	4,7	8,3

Izvor: Priređeno prema „EU Banking Structures“, ESB, listopad 2005.

Udjeli kredita i izvora njihova financiranja u bankama različite veličine slični su i u eurozoni. Krediti nefinancijskom sektoru činili su potkraj 2004. svega 43,9% ukupne aktive velikih banaka, 57,2% malih i 58,6% aktive banaka srednje veličine, što je razumljivo jer u EU dominiraju nespecijalizirane banke srednje veličine. Depoziti su i u eurozoni najvažniji izvor sredstava u malim bankama (65,7%), dok je njihovo značenje puno manje u pasivi banaka srednje veličine (46,2%), a posebice velikih banaka (36,9%)./8, str. 46/

Uvid u konsolidirane bilance deset najvećih svjetskih banaka pokazuje ne samo njihove vrlo različite sklonosti kreditiranju, što otežava uopćavanje, već i veliko značenje tradicionalnih depozitno – kreditnih poslova u njihovu ukupnom poslovanju. Tablica 5. ipak upućuje na važnu pojavu smanjivanja značenja kreditnog poslovanja u najvećim svjetskim bankama i na njihovo okretanje netradicionalnim oblicima ulaganja, što im omogućuje današnje deregulirano i globalizirano svjetsko financijsko tržište na kojem one, zbog svoje veličine, imaju važnu ulogu.

Tablica 5.: Krediti i depoziti u bilancama najvećih svjetskih banaka, 2005.

Rang	Banka	Zemlja	U milijardama eura i postotcima				
			2005.		2005.		2004.
			Aktiva	Krediti	Depoziti	Krediti	Depoziti
			Iznos	%	%	%	%
1.	UBS	Švicarska	1.331	13,1	21,9	13,4	21,6
2.	BNP Paribas	Francuska	1.258	23,9	19,7	24,4	21,1
3.	HSBC	V. Britanija	1.208	49,3	49,2	52,6	54,1
4.	Citigroup	SAD	1.202	38,4	39,7	36,3	37,9
5.	ING Group	Nizozemska	1.159	34,9	40,2	34,1	39,8
6.	Royal Bank of Scotland Group	V. Britanija	1.136	53,7	44,1	59,0	48,2
7.	Crédit Agricole ¹	Francuska	1.083	40,1	38,2	40,1	41,5
8.	Mizuho Financial Group ²	Japan	1.046	44,0	56,2	48,1	56,3
9.	Deutsche Bank	Njemačka	992	15,3	38,4	16,2	38,2
10.	JPMorgan Chase	SAD	965	35,0	46,3	34,7	45,1

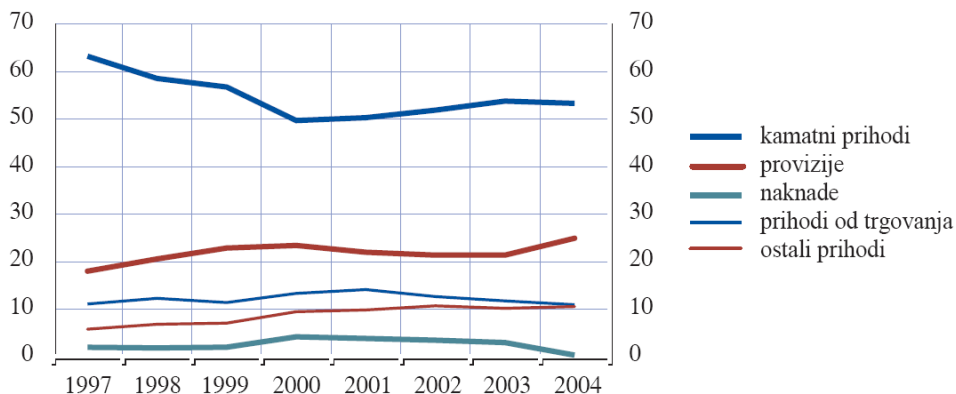
¹ Podatci se odnose na 31. rujna 2005.

² Podatci se odnose na 31. ožujka 2005.

Izvor: Priređeno prema godišnjim izvješćima banaka.

Švicarska UBS, najveća svjetska banka prema kriteriju veličine aktive, 2005. godine smanjila je udjel kreditne aktive s već izrazito niskih 13,4% na još nižih 13,1%. U aktivni druge po veličini, francuske BNP Paribas udjel kredita iznosio je iste godine 23,9%, a u devetoj Deutsche Bank samo 15,3%. U gotovo svim ostalim velikim bankama iz uzorka značenje kredita je daleko niže od prethodno izloženih prosječnih vrijednosti.

Značajne razlike postoje i kod udjela depozita u strukturi ukupnih izvora ovih banaka. Tako su primjerice 2005. godine depoziti činili svega 19,7% ukupne pasive BNP Paribas i 21,9% pasive UBS, ali 49,2% ukupnih izvora HSBC i 56,2% izvora doskora najveće svjetske, a danas najveće japanske banke Mizuho Financial Group. Za potrebe ovog istraživanja važniji je zaključak da su, uz rijetke iznimke, krediti najvećih svjetskih banaka u potpunosti financirani iz vlastitih depozitnih izvora.

Grafikon 2.: Struktura operativnih prihoda banaka u zemljama eurozone (%)

Izvor: „Financial Stability Review“, ESB, lipanj 2006., str. 97.

Uslijed smanjivanja relativnog značenja kredita u ukupnim plasmanima banaka u većini zemalja eurozone, primjetno je i polagano smanjivanje udjela kamatnih, uz istodobno povećavanje nekamatnih prihoda u njihovim ukupnim prihodima, što jasno pokazuje grafikon 2.

I u strukturi prihoda banaka u pojedinim zemljama EU primjetne su značajne razlike. Neto kamatni prihodi 2004. godine predstavljali su neuobičajeno niskih 26,01% ukupnih prihoda banaka u Francuskoj, 41,35% u Luksemburgu, 47,61% u Češkoj, ali i tradicionalno natpolovičnih 55,86% u Njemačkoj, 66,95% u Austriji, 72,31% u Slovačkoj i najviših 74,69% u Mađarskoj./8, str. 55-56/ Smanjivanje relativnog značenja kredita i posljedično tome, udjela kamatnih prihoda u strukturi ukupnih prihoda banaka, prisutno je svuda u svijetu pa je i u SAD-u njihov udjel u razdoblju od 2000. do 2005. smanjen sa 73,5% na još uvijek visokih 68,3%/12/

S obzirom na veću sklonost kreditiranju u manjim bankama u odnosu na velike i one najveće, udjel kamatnih prihoda u strukturi njihovih ukupnih prihoda također je puno veći. Neto kamatni prihodi činili su 2004. godine 45,07% ukupnih prihoda velikih banaka, 65,76% malih banaka i 66,50% ukupnih prihoda banaka srednje veličine u zemljama eurozone. Za usporedbu, kamatni prihodi banaka u SAD-u iznosili su 2005. godine 66,42% prihoda velikih banaka, 81,47% prihoda banaka srednje veličine i čak 84,89% ukupnih prihoda malih banaka.

3. SEKTORSKA STRUKTURA KREDITA

Sektorska struktura kredita važan je pokazatelj ne samo poslovne politike pojedinih banaka i ukupnih bankovnih sustava već i stanja u pojedinim sektorima, razvijenosti financijskih sustava, pa i ukupnog stanja u gospodarstvu. Podatci iz tablice 6. jasno ukazuju na sveprisutni trend relativnog smanjivanja udjela kredita odobrenih nefinancijskim

poduzećima i porast kredita odobrenih sektoru stanovništva. Noviji podatci za eurozonu raspoloživi su za nešto širu kategoriju monetarnih financijskih institucija – MFI.⁴

Tablica 6.: Krediti MFI* eurozone nefinancijskom sektoru

Godina	U milijardama eura i u postocima								
	Ukupno	Nebankovnim financ. posrednici		Poduzećima		Stanovništvu		Državi	
	Iznos	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
2002.	7.593	488	6,4	2.965	39,0	3.327	43,9	813	10,7
2003.	7.921	547	6,9	3.034	38,3	3.521	44,5	819	10,3
2004.	8.367	595	7,1	3.152	37,7	3.808	45,5	812	9,7
2005.	9.119	685	7,5	3.409	37,4	4.193	46,0	832	9,1

* Isključen eurosustav

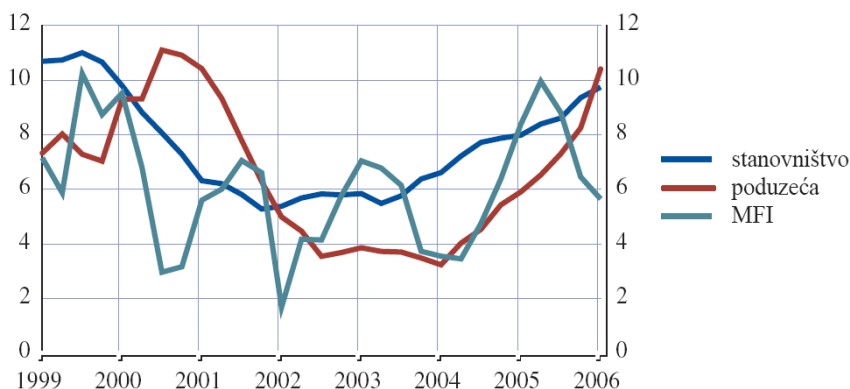
Izvor: Priredeno prema „Monthly Bulletin“, ESB, srpanj 2006.

Smanjivanje udjela kredita poduzećima, uz istodobno povećanje kreditiranja stanovništva, u zemljama eurozone evidentno je tijekom cijelog promatranog razdoblja. Poslovne banke i štedne depozitne institucije u europodručju u svim promatranim godinama imale su u aktivni više kredita odobrenih stanovništvu nego poslovnim poduzećima. Uz to, udjel kredita stanovništvu kontinuirano raste pa je sa 43,9% udjela 2002. porastao na 46% 2005., dok je udjel kredita poduzećima u istom razdoblju s 39,0% pao na 37,4%. Krediti nebankovnim financijskim institucijama porasli su sa 6,4% na 7,5%, a udjel kredita državi pao je s 10,7% na 9,1%.

Uz uočeno smanjivanje bankovnog kreditiranja poslovnih poduzeća u zemljama eurozone, valja napomenuti da ono ne mora nužno ukazivati i na nedovoljno eksterno financiranje ovog sektora u korist stanovništva jer se europska i američka poduzeća sve više oslanjaju na financiranje emisijama vrijednosnih papira, na kredite sve važnijih nebankovnih financijskih posrednika, ali i na snažno interno financiranje. Nakon 2000. godine europska poduzeća pribavila su dionicama i vlasničkim udjelima isto toliko kapitala koliko i bankovnim kreditima, a u porastu je i financiranje obveznicama poduzeća. Razvijena financijska tržišta Europe i SAD-a, za razliku od bankovno utemeljenih sustava tranzicijskih zemalja, pružaju poduzećima brojne mogućnosti alternativnog financiranja. O tome svjedoči i činjenica da krediti čine tek 14% aktive svih financijskih posrednika u SAD-u, a 23% u Japanu.⁵ Ipak, na mogućnost cikličkog kretanja upućuje činjenica da od kraja 2004. godine bankovni krediti poduzećima u eurozoni ponovo bilježe visoke godišnje stope rasta, što pokazuje grafikon 3.

⁴ *Monetarne financijske institucije* - Sektor emisije novca u euro zoni; obuhvaćene su kreditne institucije i fondovi novčanog tržišta, isključen je Eurosustav.

⁵ Priredeno prema FED, *Flow of funds account of the U.S.*, 2006., BOJ, *Flow of Funds*, Research and Statistics Department, 2006.

Grafikon 3.: Godišnje stope rasta kredita MFI po sektorima (%)

Izvor: „Financial Stability Review“, ESB, lipanj 2006., str. 190.

Ako se promatra samo odnos kredita odobrenih stanovništvu i poduzećima u pojedinim zemljama Europske unije, tada se ponovno mogu uočiti značajne razlike među njima. Iako je u razdoblju od 2001. do 2004. godine povećan udjel kredita stanovništvu u svim promatranim zemljama te na razini EU12 (sa 51,9% na 54,7%) i EU25 (sa 56,8% na 60,4%) uz istodobno smanjenje kredita poduzećima, kreditne institucije čak u 11 zemalja EU ipak odobravaju više kredita poduzećima nego stanovništvu.

Kako pokazuje tablica 7., na kraju 2004. godine više kredita poduzećima nego stanovništvu odobrile su kreditne institucije u novoprimaljenim članicama EU, Malti (78,2% prema 21,8%), Litvi (71,4% prema 28,6%), Sloveniji (71,3% prema 28,7%), Latviji (65,5% prema 34,5%) i Mađarskoj (61,3% prema 38,7%). U „starim“ su članicama banke više kreditirale poduzeća u Grčkoj, Luksemburgu i posebice u Austriji i Italiji (čak 63,7% prema samo 36,3%) iz kojih dolaze vlasnici najvećih hrvatskih banaka. S druge strane, veća zastupljenost kredita stanovništvu prisutna je u svim ostalim zemljama EU, a posebno se ističe u V. Britaniji (79,9%), Danskoj (69%), Njemačkoj (64,6%) i Nizozemskoj (62,8%).

Za usporedbu, potkraj 2005. godine krediti stanovništvu činili su 50,7% ukupne kreditne aktive banaka u SAD-u, krediti poduzećima 41,4%, a krediti državi i ostalim komitentima tek 7,9%. Na kraju iste godine u ukupno odobrenim kreditima japanskih banaka čak 75,8% predstavljali su krediti poduzećima i državi, a samo 24,2% stanovništvu.⁶

⁶ Priredeno prema FDIC, *Statistics on Depository Institutions Report*, 2006., BOJ, *Flow of Funds*, Research and Statistics Department, 2006.

Tablica 7.: Krediti kreditnih institucija poduzećima i stanovništvu u EU25

Zemlja	U postotcima			
	Poduzećima		Stanovništvu	
	2001.	2004.	2001.	2004.
Belgija	52,5	45,0	47,5	55,0
Češka	-	59,4	-	40,6
Danska	-	31,0	-	69,0
Njemačka	37,5	35,4	62,5	64,6
Estonija	65,8	52,7	34,2	47,3
Grčka	67,2	55,1	32,8	44,9
Španjolska	49,4	48,5	50,6	51,5
Francuska	51,8	47,0	48,2	53,0
Irska	51,8	47,6	48,2	52,4
Italija	66,8	63,7	33,2	36,3
Latvija	82,4	65,5	17,6	34,5
Litva	-	71,4	-	28,6
Luksemburg	69,7	59,0	30,3	41,0
Mađarska	78,5	61,3	21,5	38,7
Malta	83,7	78,2	16,3	21,8
Nizozemska	42,0	37,2	58,0	62,8
Austrija	68,4	55,0	31,6	45,0
Poljska	-	49,7	-	50,3
Portugal	48,8	48,0	51,2	52,0
Slovenija	-	71,3	-	28,7
Finska	42,1	38,6	57,9	61,4
Švedska	-	45,3	-	54,7
V. Britanija	24,2	20,1	75,8	79,9
MU12	48,1	45,3	51,9	54,7
EU25	43,2	39,6	56,8	60,4

Izvor: Priređeno prema „EU Banking Structures“, ESB, listopad 2005.

4. STRUKTURA KREDITA STANOVNIŠTVU

Najvažnija imovina stanovništva svuda u svijetu su stanovi i kuće, a sukladno tome, stambeni krediti iz kojih se financira ova imovina predstavljaju najvažniju financijsku obvezu građana. Ovisno o razvijenosti financijskog sektora i o modelima financiranja stambenog zbrinjavanja, razlikuju se i razmjeri bankovnog stambenog financiranja po pojedinim zemljama.

U razvijenom financijskom sustavu SAD-a hipotekarni krediti činili su 1999. godine 71,2%, a 2005. čak 78,4% ukupnih kreditnih obveza stanovništva. U istom razdoblju njihove obveze po potrošačkim kreditima smanjene su s 23,8% na 18,7%, a obveze po ostalim kreditima s 5% na 2,9%. S druge strane, 2005. godine u SAD-u je bankovnim kreditima financirano samo 19,3% obveza stanovništva hipotekarnim kreditima, dok su većinu stambenih potreba financirale specijalne državne i državno sponzorirane hipotekarne agencije (42,6%), sekuritizatori stambenih kredita (17,4%), štedionice (10,4%), kreditne unije (2,7%), financijske kompanije (2,5%) i ostali financijeri (5,2%). Slično tome, banke su financirale tek 32,4% potrošačkih kredita kućanstvima./14/

Tablica 8.: Kreditne obveze stanovništva SAD-a

		U milijardama USD i postotcima			
Godina		UKUPNO	Hipotekarni krediti	Potrošački krediti	Ostali krediti
1999.	Iznos	6.546,6	4.662,4	1.556,3	327,9
	%	100,0	71,2	23,8	5,0
2000.	Iznos	7.135,5	5.061,8	1.735,8	337,9
	%	100,0	70,9	24,3	4,7
2001.	Iznos	7.726,2	5.555,8	1.869,0	301,4
	%	100,0	71,9	24,2	3,9
2002.	Iznos	8.434,9	6.227,9	1.952,7	254,3
	%	100,0	73,8	23,2	3,0
2003.	Iznos	9.328,5	7.006,1	2.034,4	288,0
	%	100,0	75,1	21,8	3,1
2004.	Iznos	10.499,5	8.007,8	2.120,6	371,1
	%	100,0	76,3	20,2	3,5
2005.	Iznos	11.665,1	9.146,8	2.178,0	340,3
	%	100,0	78,4	18,7	2,9

Izvor: Izračunato prema „Flow of funds account of the U.S.“, 1Q 2006.

U eurozoni, gdje je bankovno financiranje daleko važnije nego u SAD-u i gdje banke drže čak 71,42% aktive svih financijskih posrednika⁷, bankovni krediti imaju daleko veće značenje i u financiranju stambenih potreba stanovništva. U financijskim obvezama stanovništva u eurozoni dominiraju uzeti stambeni krediti, iako s nešto manjim udjelom nego u SAD-u. U razdoblju od 2002. do 2005. godine udjel stambenih kredita u ukupnim kreditnim obvezama stanovništva eurozone povećan je sa 65,8% na 69,6%, dok je udjel potrošačkih i ostalih kredita smanjen kao i u SAD-u.

Tablica 9.: Krediti MFI stanovništvu u euro zoni

Vrsta kredita	U milijardama eura i postotcima							
	2002.		2003.		2004.		2005.	
	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
UKUPNO	3.327	100,0	3.521	100,0	3.808	100,0	4.193	100,0
Stambeni	2.188	65,8	2.360	67,0	2.592	68,1	2.918	69,6
Potrošački krediti	519	15,6	485	13,8	515	13,5	554	13,2
Ostali krediti	620	18,6	676	19,2	701	18,4	721	17,2

Izvor: „Monthly Bulletin“, ESB, srpanj 2006.

Usporedba između zemalja EU ponovno ukazuje na razlike među njima, iako se jasno primjećuje da su u kreditima stanovništvu daleko najvažniji stambeni krediti. Tako su u strukturi kredita nizozemskih banaka stanovništvu, stambeni krediti 2004. godine predstavljali izrazito visokih 87,8%, u Danskoj 82%, Estoniji 80,1%, u Irskoj i Portugalu više od 78% te nešto manje u Njemačkoj (66,1%), Italiji (52,7%) i Austriji (51,1%). Izuzetak su opet samo tranzicijske zemlje Poljska (36,9%) i Slovenija (22,5%) te, iz razumljiva razloga, Luksemburg čije je razvijeno bankarstvo usmjereno na druge oblike internacionalnog financiranja.

Tablica 10. isto tako upućuje na tendenciju porasta kreditne zaduženosti stanovništva za svrhe stambenog zbrinjavanja u cijeloj Europskoj uniji i posebno u manje razvijenim novoprimitivnim članicama. U promatranom razdoblju udjel stambenih kredita porastao je na razini MU12 sa 64,6% na 68%, u EU25 sa 66,1% na 69,6%, a u Estoniji za 14,5%, Latviji 18,4% i u Mađarskoj čak za 26,1%.

⁷ U SAD-u banke su 2005. držale samo 18,5% ukupne aktive financijskih institucija!

Tablica 10.: Struktura kredita kreditnih institucija stanovništvu u EU

Zemlja	U postotcima					
	Stambeni		Potrošački		Ostali	
	2001.	2004.	2001.	2004.	2001.	2004.
Belgija	68,0	76,1	9,9	7,6	22,0	16,3
Češka	-	66,5	-	21,7	-	11,8
Danska	-	82,0	-	7,1	-	10,9
Njemačka	64,0	66,1	15,9	12,1	20,1	21,8
Estonija	65,6	80,1	9,2	9,2	25,3	10,7
Grčka	65,5	64,1	33,1	33,1	1,4	2,8
Španjolska	65,9	69,5	15,6	12,9	18,5	17,6
Francuska	63,8	67,6	23,5	21,0	12,7	11,4
Irska	70,6	78,4	26,4	15,7	3,0	5,9
Italija	41,7	52,7	9,2	10,9	49,1	36,5
Latvija	51,9	70,3	27,5	15,8	20,7	13,9
Litva	-	68,8	-	15,0	-	16,2
Luksemburg	33,1	39,9	5,6	5,4	61,3	54,7
Mađarska	40,4	66,5	23,6	20,5	36,1	13,0
Malta	69,3	74,5	11,0	11,1	19,7	14,4
Nizozemska	88,0	87,8	4,7	6,2	7,2	6,0
Austrija	47,9	51,1	38,9	26,3	13,2	22,6
Poljska	-	36,9	-	41,1	-	22,0
Portugal	75,5	78,1	10,7	10,0	13,8	11,9
Slovenija	-	22,5	-	55,1	-	22,5
Finska	64,2	69,2	15,0	13,4	20,8	17,4
Švedska	-	61,9	-	6,7	-	31,4
V. Britanija	70,1	73,0	16,8	15,2	13,1	11,8
MU12	64,6	68,0	15,8	13,5	19,6	18,4
EU25	66,1	69,6	15,9	13,8	18,0	16,6

Izvor: Priređeno prema „EU Banking Structures“, ESB, listopad 2005.

Potrošački krediti, koji su kao i stambeni gotovo uvijek namjenski jer se iz njih financira nabava trajnih potrošnih dobara („bijela“ i „crna“ tehnika), u strukturi kredita banaka odobrenih stanovništvu i u SAD-u i u EU kreću se između niskih 15% i 20% time da je primjetan trend pada njihova udjela. Isti je slučaj i s nenamjenskim, „ostalim“ kreditima koji su vrlo rijetki u SAD-u, a nešto su zastupljeniji u EU, ali im u oba područja važnost opada.

5. KARAKTERISTIKE KREDITNE AKTIVE HRVATSKIH BANAKA

Odobreni krediti predstavljaju i u Hrvatskoj daleko najvažniju aktivnu poslovnu banaka, kako je to utvrđeno i za promatrane zemlje. Što više, banke su u posljednjih pet godina snažno pojačale kreditnu aktivnost pa se udjel kreditne aktive u ukupnoj aktivni kontinuirano povećavao od izrazito niskih 44,2% 2001., preko 52,7% 2002., 53,8% 2003., 54,6% 2004. na 58,4% na kraju 2005. godine. Takav udjel kredita, iako nešto niži, u osnovi odgovara visini kreditne aktive banaka u razvijenim zemljama.

Razlike u financijskom izvješćivanju i u statističkom praćenju među zemljama otežavaju izravne usporedbe banaka, ali se iz raspoloživih podataka može zaključiti da su hrvatske banke u odnosu na one u SAD-u ili eurozoni manje sklone ulaganjima u vrijednosne papire (12,8%, 2005.), dok ulaganja u podružnice i pridružena društva (0,6%, 2005.), kao i ona u materijalnu imovinu (1,6%, 2005.) približno odgovaraju takvim ulaganjima banaka u spomenutim zemljama. S druge strane, hrvatske banke znatno više sredstava drže u obliku gotovine i depozita kod HNB i kod drugih banaka. Potkraj 2005. godine ta su ulaganja iznosila vrlo visokih 25,4%, a 2001. još viših 31,2%, što je u prvom redu rezultat mjera novčane politike HNB.

Tablica 11.: Struktura aktive banaka u Hrvatskoj

	U postocima				
	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.
Gotovina i depoziti	31,2	23,9	29,0	29,7	25,4
Vrijednosni papiri	18,4	18,2	12,9	12,1	12,8
Krediti	44,2	52,7	53,8	54,6	58,4
Ulaganja u podružnice i pridružena društva	1,5	1,4	1,2	0,7	0,6
Materijalna imovina	2,4	2,2	2,0	1,7	1,6
Ostala imovina	3,2	2,5	2,0	2,2	2,1
Manje: Posebne rezerve za neidentificirane gubitke	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9

Izvor: Priređeno prema „Biltenu o bankama“, HNB, brojevi 9. i 12., 2004., 2006.

U istom je razdoblju značajno porastao i omjer kredita banaka i BDP-a. Potkraj 2001. godine ovaj omjer iznosio je svega 39,6%, a 2005. već 66,3%, čime su bankovni krediti, mjereno ovim pokazateljem, u Hrvatskoj približno dosegli njihovo značenje u novoprimitivnim članicama EU (65,3%, 2004.), ali je ovaj pokazatelj još uvijek znatno niži od onoga u MU12 gdje je 2004. iznosio 117%.

Kao i u drugim zemljama, na strani izvora financiranja kredita hrvatskih banaka daleko su najvažniji depoziti. Unatoč smanjenju njihova relativnog značenja u razdoblju od 2001. (70,5% pasive) do 2005. godine (66% pasive), njihov je postotni udjel u Hrvatskoj još uvijek značajno iznad njihova udjela u izvorima sredstava banaka u Europskoj uniji ali

odgovara udjelu depozita u financiranju kredita banaka u SAD-u (67,1%, 2005.) i Japanu (67,9%, 2005.).

Tablica 12.: Struktura aktive banaka u Hrvatskoj raspoređenih prema veličini aktive, 2005.

	U postocima			
	I grupa	II grupa	III grupa	IV grupa
Gotovina i depoziti	25,1	29,3	25,2	30,8
Vrijednosni papiri	13,2	9,7	6,3	11,3
Krediti	58,4	57,0	64,0	51,3
Ulaganja u podružnice i pridružena društva	0,6	0,3	0,1	0,4
Materijalna imovina	1,5	1,7	3,5	4,3
Ostala imovina	2,0	3,0	1,6	2,8
Manje: Posebne rezerve za neidentificirane gubitke	0,9	0,8	0,8	0,8

Napomena: I. skupina obuhvaća banke aktivom većom od 5 mlrd. HRK; II. skupina obuhvaća banke aktivom od 1 do 5 mlrd. HRK; III skupina obuhvaća banke aktivom od 500 mil. do 1 mlrd. HRK; IV skupina obuhvaća banke aktivom manjom od 500 mil. HRK

Izvor: HNB, Kontrola i nadzor banaka, 2006.

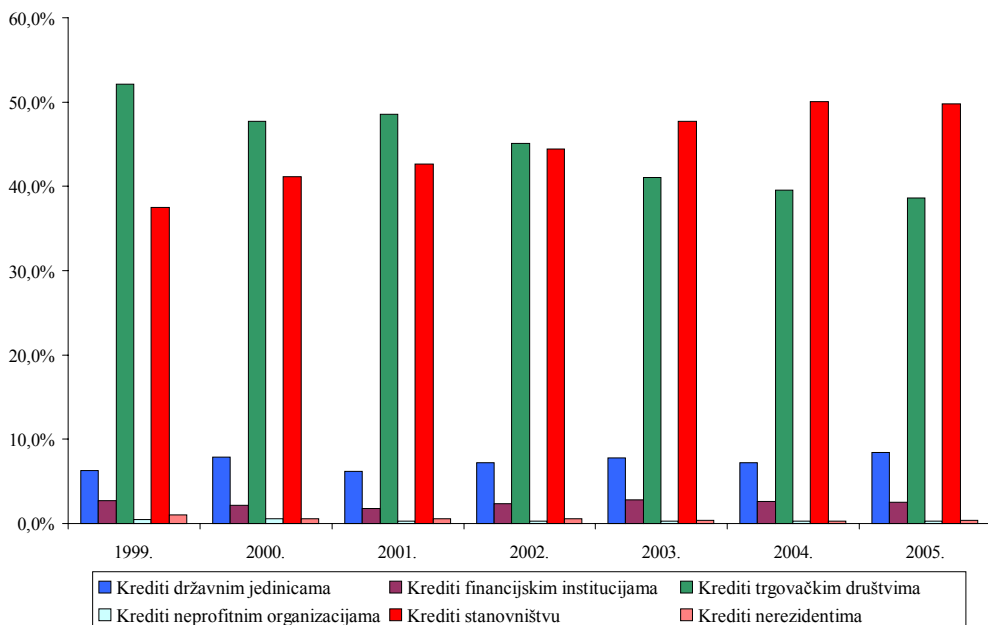
Analiza strukture plasmana hrvatskih banaka razvrstanih prema veličini aktive ukazuje na njihove međusobne razlike, ali djelomice i na razlike u odnosu na banke u SAD-u i EU. Dok u spomenutim zemljama najmanje banke odobravaju postotno najviše kredita, u Hrvatskoj je njihova sklonost kreditiranju najmanja. U 2005. godini kreditna aktiva IV. skupine banaka iznosila je najnižih 51,3%, dok je u najvećim bankama predstavljala 58,4% ukupne aktive. Ipak, pridruže li se IV. grupi i manje banke III. skupine u kojima krediti iznose najviših 64%, tada bi njihov zajednički prosjek ulaganja u kredite iznosio 60% ukupne aktive. Osim toga, ulaganja u vrijednosne papire u podružnice i u pridružena društva imaju najveći postotni udjel upravo u aktivni najvećih banaka, dok su ulaganja u gotovinu, u depozite i u materijalnu imovinu relativno značajnije izražena u strukturi aktive malih banaka.

Uvid u strukturu kreditne aktive hrvatskih banaka također ukazuje na već uočeni opći trend relativnog smanjivanja kreditiranja poduzeća u korist kreditiranja stanovništva tako da je ova pojava daleko snažnije izražena u Hrvatskoj nego u naprijed analiziranim zemljama.

Usporedba pokazuje da je 2005. godine i u eurozoni (46% prema 37,4%) i u Hrvatskoj (50,7% prema 40,1%) stanovništvu odobreno više bankovnih kredita nego poduzećima, uz sličnu razliku (8,6% i 10,6%). Što više, ako se pođe od 1997. kada je taj odnos bio čak 69% prema samo 22,6%, ali u korist poduzeća, ova se promjena može kvalificirati kao jedna od najvažnijih u hrvatskom bankarstvu. Ovako izražen trend rasta kreditiranja stanovništva rezultat je zaokreta u kreditnoj politici velikih banaka I. i II. skupine, uglavnom u vlasništvu stranih bankovnih skupina.

Na kraju 2005. godine krediti su stanovništvu iznosili 49,8% kreditne aktive banaka I. skupine, 51,2% II. skupine, 47,7% III. skupine i najnižih 46,6% kod najmanje IV. skupine banaka. S druge strane, najmanje banke odobrile su i relativno najviše kredita poduzećima (51,1% njihove aktive), dok su najveće banke I. skupine odobrile najmanje kredita (33,4% aktive)./20/ Važna je i činjenica da je udjel kredita banaka i stanovništvu i poduzećima u Hrvatskoj viši nego u bankama eurozone. Zajedno su ova dva sektora 2005. godine koristila čak 90,8% kredita banaka nebankovnom sektoru u Hrvatskoj, dok su u euro zoni koristila 83,4%. Razlog tome je nerazvijenost sektora nebankovnih financijskih posrednika i tržišta vrijednosnih papira u Hrvatskoj.

Grafikon 4.: Krediti banaka u Hrvatskoj prema sektorima (%)

Izvor: Priređeno prema HNB, „Agregirano statističko izvješće banaka“, različita izdanja.

Ako se promatra samo odnos kredita banaka stanovništvu i poduzećima, na prvi pogled se ne primjećuju značajne razlike u odnosu prema EU: taj je omjer u Hrvatskoj na kraju 2004. bio 55,8% prema 44,2% u korist stanovništva (56,3% prema 43,7% 2005.), u eurozoni 54,7% prema 45,3%, a u EU25 čak 60,4% prema 39,6%. S druge strane, omjer bankovnog kreditiranja stanovništva u odnosu na kreditiranje poduzeća u Hrvatskoj je daleko viši nego u svim tranzicijskim zemljama, novim članicama EU. Taj je omjer, ali u korist poduzeća, 2004. primjerice u Češkoj bio 59% prema 41%, u Estoniji 53% prema 47%, u Latviji 65% prema 35%, a u Litvi i Sloveniji čak 71% prema 29% (tablica 7.). Ovaj je nalaz još nepovoljniji za hrvatska poduzeća uzme li se u obzir činjenica da u hrvatskom financijskom sektoru i dalje dominiraju banke i da se potrebe poduzeća i stanovništva financiraju gotovo isključivo bankovnim kreditima. To dokazuju i podatci da su 2005. godine bankovni krediti činili 56% ukupnog duga sektora poduzeća i čak 96% ukupnog

duga sektora stanovništva u Hrvatskoj./19, str. 2/ Puno veću sklonost hrvatskih banaka odobravanju kredita stanovništvu nego poduzećima dokazuju i prosječne godišnje stope rasta kredita pojedinim sektorima u razdoblju od 2001. do 2005. godine.

Tablica 13.: Prosječne godišnje stope rasta kredita banaka u Hrvatskoj

	U postocima				
	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.
Krediti državnim jedinicama	-0,1	63,4	27,6	5,7	41,3
Krediti financijskim institucijama	6,7	81,1	41,8	7,6	17,6
Krediti trgovačkim društvima	29,6	28,7	8,6	9,5	18,3
Krediti neprofitnim organizacijama	-42,7	81,4	13,2	15,0	10,7
Krediti stanovništvu	32,0	44,4	27,9	19,1	20,8
Krediti nerezidentima	19,2	39,9	-19,4	-21,2	66,1
UKUPNO KREDITI	27,3	38,7	19,2	13,6	21,4

Izvor: Priređeno prema „Agregirano statističko izvješće banaka“, HNB, različita izdanja.

Kako pokazuje tablica 13., snažni rast kreditne aktive banaka dominantno je povezan s rastom kredita stanovništvu. Na međugodišnjoj razini krediti državnim jedinicama porasli su 2005. za 3,7 milijardi kuna (41,3%), krediti financijskim institucijama 578 milijuna (17,6%), neprofitnim organizacijama svega 42 milijuna, nerezidentima 204 milijuna (66,1%), poduzećima 7,7 milijardi (18,3%), a stanovništvu čak 13,1 milijarde kuna (20,8%). Treba naglasiti i da je rast kredita posljednjih godina u prvom redu financiran porastom zaduživanja banaka u inozemstvu jer je porast duga banaka prema inozemstvu 2002. predstavljao 38,4% porasta kredita, 2003. čak 108%, 2004. 78%, a 2005. 22%.

Tablica 14.: Struktura kamatnih prihoda od odobrenih kredita banaka

	U postocima.						
	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.
Krediti državnim jedinicama	5,4	6,9	6,0	4,2	4,7	6,1	6,0
Krediti financijskim institucijama	2,1	1,4	0,8	0,8	1,2	1,4	1,1
Krediti trgovačkim društvima	53,8	48,1	45,3	43,5	37,5	33,3	33,1
Krediti neprofitnim institucijama	0,5	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
Krediti stanovništvu	37,4	42,3	47,3	50,9	56,1	58,8	59,4
Stambeni krediti	11,3	12,0	11,8	11,4	12,6	14,0	14,5
Hipotekarni krediti	-	-	-	-	-	2,5	2,4
Kreditni za kupnju automobila	-	-	-	-	-	7,0	7,1
Kreditni po kreditnim karticama	-	-	-	-	-	4,1	4,1
Ostali krediti	26,1	30,3	35,5	39,5	43,5	31,2	31,1
Kreditni stranim osobama	0,8	0,9	0,4	0,4	0,2	0,2	0,2

Izvor: Priređeno prema „Aggregirano statističko izvješće banaka“, HNB, različita izdanja.

O isplativosti kreditiranja stanovništva govori i činjenica da su hrvatske banke od ovog sektora 1999. godine naplatile 2,2 milijarde kuna kamata od odobrenih kredita, što je predstavljalo 37,4% njihovih tadašnjih ukupnih kamatnih prihoda, a poduzećima 3,2 milijarde odnosno 53,8% kamatnih prihoda. U 2005. ovaj je odnos u potpunosti izmijenjen u korist stanovništva. Kamatni prihodi od odobrenih kredita stanovništvu iznosili su nerazmjerno visoke 6,2 milijarde kuna ili čak 59,4% kamatnih prihoda, a od poduzeća samo 3,5 milijarde kuna ili 33,1%.

Kreditni stanovništvu su skuplji i za banke profitabilniji nego krediti poduzećima. Kamatnjaci na kredite stanovništvu između 2000. i 2005. bili su za 100-150 baznih poena viši, a poduzećima 50 poena niži od prosjeka. Primjerice, dok je u prosinu 2005. godine prosječna kamatna stopa na sve kunske kredite s valutnom klauzulom iznosila je 6,17%, stambeni krediti stanovništvu odobravani su uz prosječnu kamatnu stopu 5%, kratkoročni krediti uz kamatnu stopu 7,65%, a tzv. „ostali“ krediti stanovništvu uz prosječnu kamatnu stopu čak 8,1%. S druge strane, banke su odobravale poduzećima kratkoročne kredite uz prosječnu kamatnu stopu 6,34%, a dugoročne kredite uz kamatnu stopu 5,18%.

Isto tako, iako se zamjećuje pad ukupne razine kamatnih stopa u Hrvatskoj, one su i dalje znatno više nego u eurozoni. Tijekom 2005. kamatne stope na stambene kredite, ovisno o njihovoj ročnosti, kretale su se u rasponu od 3,31% do 4,36%, na potrošačke kredite od 6,33% do 8,19%, na kredite poduzećima do milijun eura od 3,81% do 4,51%, a na kredite iznad tog iznosa od 2,87% do 3,99%.^{4/} Uz to, krediti stanovništvu sigurniji su nego krediti poduzećima. Stopa otpisa ovih kredita u Hrvatskoj procjenjuje se na 2%, a u eurozoni za stambene kredite ona iznosi od 0,4% do 3,2%, za potrošačke 0,2% do 2,7% i za ostale kredite od 0,8% do 7,4%.⁸

Tablica 15.: Namjenska struktura bankovnih kredita stanovništvu u Hrvatskoj

Vrsta kredita	U milijardama kuna i postotcima					
	2004.			2005.		
	Iznos	% kreditne aktive	Sektorski udjel	Iznos	% kreditne aktive	Sektorski udjel
UKUPNO	62,651	50,0	100,0	75,713	49,8	100,0
Stambeni krediti	21,087	16,8	33,7	27,251	17,9	36,0
Hipotekarni krediti	2,64	2,1	4,2	2,435	1,6	3,2
Auto krediti	7,988	6,4	12,7	8,504	5,6	11,2
Kreditni po kreditnim karticama	2,823	2,3	4,5	3,259	2,1	4,3
Ostali krediti stanovništvu	28,113	22,4	44,9	34,264	22,5	45,3

Izvor: HNB, Kontrola i nadzor banaka, 2006.

Kada se promatra namjenska struktura bankovnih kredita odobrenih stanovništvu, u usporedbi s prethodno promatranim zemljama u Hrvatskoj do izražaja dolazi niski udjel

⁸ Priredeno prema ESB, *Monthly Bulletin*, srpanj 2006., HNB, *Bilten o bankama*, br. 12., 2006.

stambenih i posebno izrazito visoki udjel „ostalih“ kredita. Potkraj 2005. godine stambeni krediti činili su iznimno niskih 36% svih kredita odobrenih stanovništvu, što je otprilike upola manje od njihova udjela u SAD-u i EU. S druge strane, „ostali“, nenamjenski krediti, u pravilu krediti za financiranje finalne potrošnje, predstavljali su čak 45,3% kredita stanovništvu i imaju skoro tri puta veći udjel nego je to uobičajeno u razvijenim zemljama. Ako se njima pribroje i potrošački krediti po kreditnim karticama (4,3%), kao i oni za kupovinu automobila (11,2%), udjel namjenskih i nenamjenskih kredita za financiranje potrošnje doseže izrazito visokih 60,8%.

Razlozi puno manjeg značenja stambenih kredita u kreditnim plasmanima banaka u Hrvatskoj u odnosu na razvijene zemlje mogu se dijelom pronaći u nesređenim zemljišnim knjigama i u sporaj sudskoj proceduri prisilne naplate, ali dijelom i u preferiranju relativno brže i veće zarade na različitim nenamjenskim i potrošačkim kreditima kod mnogih banaka, na što ukazuje i tablica 14. Od spomenute 6,2 milijarde kuna kamatnog prihoda od odobrenih kredita stanovništvu, samo 24,5% je ostvareno od stambenih kredita, a čak 52,4% od tzv. „ostalih“ kredita. Ako se njima pribroje hipotekarni krediti, krediti za kupnju automobila i krediti po kreditnim karticama, taj udjel iznosi nevjerojatnih 75,5%. Što više, u razdoblju od 1999. do 2005. udjel kamatnih prihoda po odobrenim stambenim kreditima u ukupnom kamatnom prihodu po kreditnoj aktivni, porastao je s 11,3 posto na samo 14,5 posto, a udjel kamatnog prihoda po „ostalim“ krediti s 26,1 posto na čak 44,7 posto.

Posljedično, rast kreditiranja dovodi do porasta zaduženosti sektora stanovništva. Zbog nedostatnih statističkih podataka nije moguće uspoređivati Hrvatsku s Europskom unijom primjenom uobičajenih omjera, kao što su odnos otplata glavnice i kamata prema raspoloživim primanjima, dug prema financijskoj aktivni i sličnim, ali zamjenski pokazatelji upućuju na ubrzano zaduživanje kućanstava. Postotni udjel kredita odobrenih stanovništvu u ukupnim sredstvima stanovništva kod banaka snažno raste i iznosio je: 2001. 43,4%, 2002. 60,8%, 2003. 71%, 2004. 77,2% i 2005. već 82,8%. Dok je u prošlosti sektor stanovništva preko banaka izdašno financirao sektor poduzeća, vrlo skoro je moguće očekivati da se depoziti građana u bankama izjednače s njihovim kreditnim obvezama prema njima. Usporedivi odnos kredita prema depozitima stanovništva kod MFI iznosi u eurozoni 96,6%. Nastavljen je i rast prosječne zaduženosti po zaposlenom oko 22 tisuće kuna ili 6,3 prosječnih plaća 2001. godine na 58 tisuća kuna ili 12,9 prosječnih neto plaća na kraju 2005. U 2005. je i udjel duga stanovništva u procijenjenoj godišnjoj masi neto plaća po prvi put prešao 100% te je na kraju godine iznosio 105%. U istom razdoblju porastao je udjel duga stanovništva u BDP-u, s 19% 2001. godine na 35,9% 2005. Za usporedbu, zaduženost stanovništva u eurozoni krajem 2005. iznosila je prosječnih 57% BDP-a, u „starim“ zemljama članicama izvan eurozone V. Britaniji i Danskoj već predstavlja više od 100% BDP, ali s druge strane u novoprimećenim članicama Europske unije ne prelazi 18%.⁹ Ovi podatci, osim što ukazuju na ubrzani porast zaduženosti stanovništva u Hrvatskoj, upućuju i na zaključak kako s obzirom na još veću zaduženost ovog sektora u EU i u Hrvatskoj, treba očekivati daljnji rast kredita stanovništvu.

⁹ Izračunato prema DSZ, službena priopćenja, 2006., *Makrobonitetna analiza*, HNB, broj 3., srpanj 2006., *Monthly Bulletin*, ESB, lipanj 2006., *Financial Stability Review*, ESB, lipanj 2006., *Banking Sector Stability*, ESB, listopad 2005.

6. ZAKLJUČCI

Dok Hrvatska čeka priključenje Europskoj uniji, europske banke već su vlasnički priključile hrvatske banke i donijele važne promjene u njihovoj poslovnoj filozofiji, politici pa i u kreditnoj praksi.

Osvrt na kreditnu aktivnost hrvatskih banaka i odgovarajuće međunarodne usporedbe provedene u ovom radu omogućuju nekoliko osnovnih zaključaka:

a) Nakon razdoblja suzdržavanja, hrvatske banke nekoliko zadnjih godina snažno povećavaju kreditnu aktivnost, ali je udjel kredita u ukupnoj aktivni banaka kao i odnos bankovnih kredita prema BDP-u još uvijek znatno niži u usporedbi sa zemljama europodručja i drugim razvijenim bankovnim sustavima, stoga i dalje treba očekivati nastojanje banaka da povećavaju kreditne plasmane. Razina kreditne aktivnosti banaka i preferiranje kreditiranja stanovništva u odnosu na poduzeća, prema međunarodnim usporedbama, nisu negativna već su uobičajena pojava.

b) Povećana kreditna aktivnost banaka dominantno je usmjerena prema sektoru stanovništva. Iako banke i u europodručju više kreditiraju kućanstva nego privredna poduzeća, ova je pojava u Hrvatskoj jače izražena i dostignuta u vrlo kratkom četverogodišnjem razdoblju. Pad relativnog udjela kredita poduzećima posebno je negativna pojava jer zbog nerazvijenog i bankocentričnog financijskog sustava još nisu razvijene institucije i oni segmenti financijskog tržišta koji bi u nas omogućili alternativne oblike njihova financiranja. Udjel kreditiranja stanovništva u Hrvatskoj je daleko iznad tog udjela u svim novoprimljenim zemljama EU kao i u Italiji i Austriji odakle dolaze vlasnici hrvatskih banaka, gdje su krediti poduzećima, a ne stanovništvu, najvažniji dio kreditne aktive banaka.

c) Struktura kredita stanovništvu izrazito je negativna i u potpunom je neskladu sa strukturom kredita ili s obavezama ovoga sektora u uspoređivanim zemljama. Dok stambeni i poslovni hipotekarni krediti stanovništvu u razvijenim zemljama tradicionalno sudjeluju s više od 2/3 i zajedno sa potrošačkim (ali namjenskim!) kreditima čine i do 90% kreditnih obveza ovog sektora, u Hrvatskoj oni predstavljaju tek nešto iznad 1/3 kredita građanima. Nasuprot tome, nenamjenski - „ostali“ krediti, auto krediti, krediti po kreditnim karticama i drugi, za banke visokoprofitabilni krediti kojima se potiče neproduktivna potrošnja i uvoz robe široke potrošnje, čine čak 62,2% bankovnih kredita hrvatskim građanima.

d) Iako je visoki udjel kredita financiran iz depozita, višegodišnji snažni porast bankovnog kreditiranja stanovništva tek je malim dijelom financiran iz prirasta depozita, a najvećim dijelom financiran je visokim porastom inozemnih obveza banaka, što je značajno utjecalo na rast vanjskog duga zemlje. Na rast inozemnog zaduživanja banke su i posredno dodatno utjecale i nenamjenskim kreditima za kupnju uvozne robe široke potrošnje.

e) Motivirane isključivo komercijalnim kriterijima i logikom dobiti, poslovne banke su orijentacijom na kreditiranje stanovništva ispunile sve svoje ciljeve. Krediti stanovništvu su sigurno naplativi, kamatne stope na njih su više nego na kredite poduzećima, kamatne marže su u Hrvatskoj više nego u matičnim zemljama njihovih vlasnika, postoji stalna potražnja za kreditima, kreditno poslovanje nosi i brojne usluge i nekamatne prihode. Banke su likvidne, poboljšavaju kvalitetu svoje aktive i smanjuju rezervacije za identifi-

rane i neidentificirane gubitke, a stope prinosa na aktivu i na dionički kapital osjetno su više nego u matičnim zemljama njihovih vlasnika.

f) Ovakvim ponašanjem banaka, koje predstavljaju 9/10 hrvatskog financijskog sustava, izostala je kreditna potpora restrukturiranju i razvoju hrvatske privrede i povećanju zaposlenosti, a raspoloživa štednja i inozemno zaduživanje banaka iskorišteni su za kreditiranje potrošnje i poticanje potrošačkog mentaliteta stanovništva.

Činjenica da su hrvatske banke u vlasništvu stranih bankovnih skupina ne priječi Hrvatsku narodnu banku, vladu RH i druga ovlaštena tijela da problemu kreditne aktivnosti banaka, strukture njihovih kredita stanovništvu i pratećim posljedicama pristupe dublje nego je to bilo moguće učiniti s obzirom na cilj ovoga rada i raspoloživi prostor.

LITERATURA

1. BOJ, *Flow of Funds*, Research and Statistics Department, 2006.
2. DSZ, *Službena priopćenja*, 2006.
3. ESB, *EU Banking Structures*, listopad 2005.
4. ESB, *Monthly Bulletin*, lipanj, srpanj 2006.
5. ESB, *Financial Stability Review*, lipanj 2006.
6. ESB, *Monetary statistics*, lipanj 2006.
7. ESB, *Comparability of statistics for the euro area, the United States and Japan*, Monthly Bulletin, br. 4/2005.
8. ESB, *EU Banking Sector Stability*, listopad 2005.
9. ESB, *Banking structures in the new EU member states*, siječanj 2005.
10. ESB, *Report on EU banking structure*, siječanj 2005.
11. FDIC, *Historical Statistics on Banking*, 2006.
12. FDIC, *Statistics on Banking*, 2006.
13. FDIC, *Statistics on Depository Institutions Report*, 2006.
14. FED, *Flow of funds account of the U.S.*, 1Q 2006.
15. Godišnja izvješća banaka, 2006.
16. HNB, *Agregirano statističko izvješće banaka*, različita izdanja, 1999. - 2006.
17. HNB, *Bilten*, različita izdanja, 2004. - 2006.
18. HNB, *Bilten o bankama*, brojevi 9. i 12., 2004., 2006.
19. HNB, *Makrobonitetna analiza*, srpanj 2006.
20. HNB, *Kontrola i nadzor banaka*, 2006.
21. Leko, V., Pavković, A., *Bank Loans to Croatian Households Sector*, Zbornik radova međunarodne konferencije *Change management*, Portorož, 15. do 17. ožujka 2006.

